

EDICIÓ: Grup de divulgació de la història de Fals, Associació Cultural i Recreativa de Fals
COL·LABORACIÓ: Ajuntament de Fonollosa, Cooperativa UMAC, Arxiu Comarcal de Manresa

ASSOCIACIÓ CULTURAL I RECREATIVA DE FALS
Carrer de les escoles, s/n
08259 Fals (Fonollosa)
Telèfon: 938368003

El contingut d'aquesta edició és de divulgació de la història local del poble de Fals. En cap cas es vol ferir la sensibilitat de ningú i, serà d'agrair que qualsevol errada o inexactitud en els escrits, sigui comunicada als redactors de Falchs.

Les tines

Una de les construccions característiques del nostre país són les tines. Les tines són uns dipòsits, generalment de forma cilíndrica, que servien per fer fermentar el most, per tal de convertir-lo en vi. A la verema, es posava el raïm dins de portadores, trepitjant-lo per que n'hi cabés més, i es cobrien aquestes amb el caperó d'espart, per evitar que del caramull de raïm se'n perdés algun bagot durant el transport. El transport des de la vinya a la tina es feia a braços, (amb samalers), a bast, (dues portadores per animal), o amb carro, el qual permetia carretejar sis o vuit portadores a cada viatge. A la tina es trepitjaven els grans de raïm, i el suc o most anava a parar dins del dipòsit. Quan era prou plena la tina, es segellava el brescat amb fang moll i es deixava perquè fermentés o "bullís" el most. Quan s'havia acabat el procés de fermentació, es trascolava el vi de la tina per un orifici o aixeta que hi havia a la part inferior, que rebia el nom de "boixa". La brisa, amarada de vi, es treia a palades per dalt i es passava per la premsa, per què deixés anar fins a la darrera gota de vi.

La tina estava feta de pedra i fang, i estava recoberta per dins amb unes rajoles corbes esmaltades, dites cairons, per tal de d'impermeabilitzar-ne les parets. El cairons mesuraven 40x40 cms. i es compraven a fora. El 1912 es va refer una tina al Grauet i van comprar a Manresa 280 cairons, al preu de 10 duros les 100 peces.

A la fila superior de les rajoles, la tina tenia un diàmetre lleugerament superior, de manera que es formava un relleix, on s'hi recolzava una plataforma de llates de fusta, dita el brescat. Allà sobre els trepitjadors xafaven amb els peus el raïm, i per no relliscar s'agafaven a una cordeta que penjava del sostre. Per abocar el raïm de les portadores a la tina, s'aprofitava

el mateix desnivell del terreny o s'hi adossava una escala de graons alts i amples. La tina es cobria amb un embigat i una teulada de teules, o una volta de lloses de pedra, segons l'estil. La capacitat d'una tina era variable; les petites podien encabir 40 càrregues, uns cinc m³, però les més grans podien arribar a tenir una capacitat tres vegades superior.

Es podria fer una classificació de les tines en tres tipologies, segons la seva ubicació: a) les que es troben ficades o adossades a les cases dels que menaven vinya a parts. b) les rastelleres de tines que es troben als grans masos. c) les tines aïllades que es construïen en un marge de la vinya.

El terme de Fals ha estat sempre una zona de producció vinícola, per això no hi ha una sola casa del terme que no compti amb una o dues tines adossades a la vivenda. La major part són de secció circular, però algunes de les més modernes són quadrades. La funció d'aquestes tines era fer el vi amb les tres quartes parts de la verema que el parcer obtenia de les vinyes que menava. Algunes d'aquestes tines, actualment en desús,



Conjunt de tines de la Torre.



Tina de l'onclo Jaume (Grauet).

han estat reconvertides pels seus propietaris en dipòsits per guardar aigua, mentre que d'altres han estat ensorrades i convertides en una estança més de la casa. La tina de ca l'Agustí és l'única instal·lació que es manté encara activa.

Els propietaris, quan feien un establiment de terres per fer vinya, posaven com a condició que el quartaire havia de carretejar la collita de raïm fins el mas. A costat de la casa principal es construïa una rastellera de tines, l'una al costat de l'altra, pertanyent cada una a un parcer. El millor exemple d'aquesta arquitectura és el rengle de tines situades al costat del mas de la Torre. Una venda de 1830 documenta aquestes tines:

Ramon Soler y de Asprer de Manresa ven a Joan Fossas i Agustí Llussa, pagesos de Sant Vicens de Fals, a carta de gràcia una tina que lo venedor posseïx immediata a sa heretat o mas Torra, que antes fou den Font, y termina a solixent ab altre tina de vicens Massana, a mitjà ab terra del venedor, a ponent ab tina de Joan Parcerisas y a tremuntana ab la casa del mas Torra. Lo preu son 53 lliuras 10 sous (...) y se reserva la facultat de lluir mentre duraran las actuals rebassas de las dos viñas que los compradors poseïxen a títol de establiment de pertinencias del predit mas Torra, pues que finidas la rebassas deura la tina venuda tornar ab plenitud de drets al venedor ...

Així doncs, el Parcerisas de cal Felip, el Llusa de cal Miro, el Font de cal Jan del Molí, el Fossas de cal Jan de la Roca i el Massana de cal Resí, eren alguns dels parcers que tenien tina a la Torre.

El mas Torreblanca comptava amb una fila de deu tines, però van ser enderrocades no fa gaires anys pel propietari per guanyar espai davant de casa. Als masos Jaumeandreu, Grau, Oms i Pla de la Vila també hi havia hagut tines d'aquesta mena, que dissortadament no s'han conservat, mentre que als masos Serra i Campserver encara es poden veure. Les tines de

Campserver són excepcionals i seran motiu d'un article que properament es publicarà en aquesta revista.

Una variació d'aquesta agrupació de tines l'ofereix el mas Boixeda. En un edifici annexa a la masia s'hi troben dos rengles de tres tines, tres d'elles rodones i tres de quadrades. La més gran de les rodones era per les parts de l'amo, mentre que la del costat era per la collita del masover. La resta de tines eren pels quartaires. El conjunt es completa amb una fogaina, un molí d'oli i una premsa, que tant servia per la brisa com per les olives.

El tercer tipus de tines són aquelles que es troben a la vora dels camps. Quan la vinya era molt lluny de la casa del pagès que la cuidava, li era més còmode fer fermentar el vi a la mateixa vinya, i així s'estalviava un transport difícil i lent. Normalment l'aixeta de sortida de la tina es protegia amb una barraqueta tancada amb pany i clau. Al terme tenim uns quants exemples magnífics d'aquestes construccions. Algunes mostren un deteriorament alarmant, i des d'aquí fem una crida a qui toqui, perquè s'adoptin mesures de protecció. Seria una greu irresponsabilitat per part nostre deixar malmetre i enrunar aquestes obres, tan funcionals i elegants a la vegada, que ens han llegat els nostres avantpassats pagesos.



Tines del Mas Massana.

Sense que l'inventari sigui exhaustiu, destacarem les següents tines d'aquesta tipologia: La tina del Saldes i la de la Mallencosa, situades a prop del torrent del mateix nom. La tina del Jaume del Grauet, que es troba a les Costetes. La tina del Roig, situada a pocs metres de les ruïnes de cal Pere Negre, i que té la part inferior excavada a la pedra, mentre que la superior és de cairons. La tina de Carol, que es troba arribant a cal Xamal. Són també tines aïllades les que es troben a prop de les cases de Betlem, la Gabriela, el Collet o Campserver. Aquesta darrera tina és d'una capacitat extraordinària, potser 100 càrregues o més.

En certs contractes de rabassa, hi consta l'autorització de l'amo de la terra al parcer per construir una tina, a la vinya o al costat del mas. El permís es donava sota certes condicions; el cost de la construcció anava a càrrec del parcer, però aquest tenia el dret d'utilitzar-la amb caràcter exclusiu durant tot el temps de durada del contracte de rabassa. Un cop extingit el contracte, la tina quedava en propietat de l'amo.

Un bon exemple d'això és el tracte que van signar l'amo del Grauet i un tal Valentí Roig, un jove de cal Pere Negre, el desembre de 1787. El permís per edificar una tina al costat de la vinya que menava el Roig a la partida del Pinyer, a dalt el Pla de Carol, comportava pagar un cens anual de 2 lliures, i fixava amb exactitud com havia d'ésser aquesta:

...ab los quals 22 palms no va compresa la grahowada de la escala de la tina ni los dos o tres palms se necessitan per lo bolo de dita tina, ni menos los que sien esensials per lo clot de la mateixa tina per lo efecte de trascolar y tambe poder tancar ab pany y clau...

De la mateixa manera que els drets de les vinyes es compraven i es venien, les tines es traspassaven d'un parcer a l'altre. Hem recollit diverses vendes, com per exemple la que va fer el 1844 Pere Serra a Isidre Mollet, de Sant Joan. Era una tina vella que estava situada al costat del mas Torrablanca, la primera del rengle, i es va vendre per 75 lliures. El nou titular va haver d'assumir els drets i deures que el venedor tenia establerts amb l'amo. El lloguer anual era en espècie; onze setzens de vi claret, a raig de tina, i incloïa el dret d'utilitzar la premsa del mas. Això sí, pagant al premsador 15 sous per la feina, i comproment-se a pagar la part de la reparació si la premsa s'espallava.

La datació d'aquestes construccions sovint no és possible, només es pot saber la data de construcció si porten alguna inscripció o si hi ha un document que en faci referència. A l'edat mitjana el vi s'elaborava fent servir dos recipients, excavats a la pedra o fets de fusta. El "follador" era un recipient petit on es trepitjaven els raïms, després s'abocava el suc al "cup o tona", on fermentava. Quan un pare feia donació del mas al seu fill i hereu, es feia menció de la "vaixella vinaria", és a dir, el conjunt d'estris per elaborar el vi. Hem trobat exemples d'això en alguns masos del terme de Fals.

Al segle XVI es va desenvolupar la tina com la coneixem ara, amb el brescat sobre el mateix dipòsit. Algunes de les tines que es conserven semblen més antigues que altres, per l'estil de construcció, més matusser, i perquè el cairons tenen un color més fosc.

Hem localitzat, de moment, tres tines que es poden datar amb tota seguretat. La tina que hi ha adossada a la casa vella del mas Massana du la data 1699 gravada a la llinda. Una de les tines que es troben a la vinya de la Teixonera, de pertinençies del mas Torrablanca, té l'any gravat sobre l'entrada de la barraca de la boixa. Està força esborrada, però encara s'endevina la data 1797. I la segona tina de la tirallonga de tines del mas Torre Segimona porta la data 1808 sobre la porta.

Una de les tines de la Gabriela, situada a baix el Torrent de la Mallencosa, es pot datar gràcies a un document d'establiment del 30 d'agost de 1767. L'amo de la Gabriela, Anton Sagristà, va establir una terra erma de 4 quarteres a Josep Tort i Aleix Torra, als quals va autoritzar: ... de poder construir una tina cerca ditas pesas de terra y librarse de haverme de aportar tota la verema resulta de aquellas en la tina de ma casa, la que dista molt de ditas pessas de terra (...) per tant, a prechs de dits Joseph Tort y Aleix Torra, concedesch a aquells l'licencia y facultat de construir una tina en un single que ya cerca lo torrent de la Mallencosa, sobre una feixa o hort que alli es, quedant aquella a la part de mig dia de dit torrent...

Els pactes de la concessió contemplaven el dret de tancar la tina amb una porta i l'obligació de donar una càrrega i mitja de vi cadascun dels parcers al Gabriela, "y que aquella no sia del primer ni ultim ratx, y me hagen de avisar tres dies antes de trescolar".